

Motion till riksdagen 2019/20:2718

av **Jessika Roswall m.fl. (M)**

Sverige ska vara ett digitalt föregångsland

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återuppta trepartssamtalen mellan staten och arbetsmarknadens parter i syfte att hitta en modell för kompetensutveckling som främjar omställning och ett livslångt lärande i offentlig såväl som privat sektor och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge högskolan ett omställningsuppdrag i syfte att ge yrkesverksamma bättre möjligheter att vidareutbilda sig och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta för universitet och högskolor att utforma tvärvetenskapliga utbildningar i syfte att anpassa dem för framtidens digitala arbetssätt samt locka fler kvinnor och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdatera dagens lärarutbildning för att säkerställa att blivande lärare behärskar digitala läromedel och kan integrera dem i undervisningen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att underlätta och undanröja hinder för fler distansutbildningar på universitets- och högskolenivå och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta fram en strategi för digitalisering inom högskolor och universitet och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inrätta forumet Digitala Sverige med syftet att skapa samverkan, föra dialog samt samla kunskap och vilja i alla sektorer av samhället för en framgångsrik digitalisering och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en nationell digital dag med öppet hus hos förvaltningar och företag för att ge människor en chans att upptäcka möjligheterna med den nya tekniken och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att i samarbete med expertmyndigheter såsom IFAU och KI genomföra en översyn av vilka områden i

- offentlig sektor som har potential att automatiseras, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Myndigheten för digital förvaltning ska ta ledartröjan i arbetet med att samordna digitala standarder och tillkännager detta för regeringen.
 11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att se över möjligheten att göra centrala upphandlingar med möjlighet till avrop av standardiserade it-system och it-verktyg och tillkännager detta för regeringen.
 12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett nationellt krav om att patienters journaler ska vara tillgängliga digitalt för patienter, med tydliga digitala spår av vilka som har besökt journalen, och tillkännager detta för regeringen.
 13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att patienter ska kunna ha tillgång till samtliga journalanteckningar från sina kontakter med vården på ett och samma ställe och tillkännager detta för regeringen.
 14. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra en översyn av den rådande lagstiftningen inom hälso- och sjukvården i syfte att anpassa den för en digital tidsålder och tillkännager detta för regeringen.
 15. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda ett införande av en nationell digital plattform för säker överföring av information där medborgare och företag kan koppla upp sig mot en gemensam portal för kontakt med kommuner, landsting och myndigheter och tillkännager detta för regeringen.
 16. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att överväga och utreda hur en svensk motsvarighet till Estlands X-Road utifrån ”once only”-principen kan implementeras i Sverige och tillkännager detta för regeringen.
 17. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att pröva idén om ett svenskt partnerskap med övriga nordiska och baltiska länder kring ett samarbete för att långsiktigt knyta länderna närmare varandra digitalt och tillkännager detta för regeringen.
 18. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppmuntra fler sätt att från myndigheters och övrig offentlig förvaltnings sida skapa incitament för en övergång till digitala brevlådor och tillkännager detta för regeringen.
 19. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att offentliga handlingar ska lämnas ut digitalt i de fall då detta efterfrågas förutsatt att det inte riskerar att skada t.ex. den personliga integriteten och tillkännager detta för regeringen.
 20. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att inleda ett omfattande standardiseringsarbete kring dataformat och interoperabilitet för att främja en ökad digitalisering, samverkan och bättre service till medborgare och företag och tillkännager detta för regeringen.
 21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ge Statskontoret i uppdrag att göra en genomlysning av de statliga myndigheterna för att se vilken effektiviseringspotential som finns kopplat till digitalisering och AI och tillkännager detta för regeringen.
 22. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Myndigheten för digital förvaltning ska ha en tydlig roll i att stödja kommuner, myndigheter och landsting i deras digitaliseringsprocess genom råd och handledning och tillkännager detta för regeringen.

23. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Datainspektionen vid sidan av integritetsfrågan också bör få ett tydligt uppdrag som möjliggörare av ny teknik och tillkännager detta för regeringen.
24. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra det enklare att skapa testbäddar för ny teknik på avgränsade platser genom ett förenklat och standardiserat regelverk och tillkännager detta för regeringen.
25. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra åt Vinnova att samordna nationella testbäddar och tillkännager detta för regeringen.
26. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning för att se över den skatterättsliga bedömningen av handel med virtuella varor och tillkännager detta för regeringen.
27. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör ta ledningen för att på ett operativt sätt stödja myndigheternas säkerhetsarbete och tillkännager detta för regeringen.
28. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett fortbildningskrav inom informationssäkerhet för personer på ledande positioner i offentlig sektor och tillkännager detta för regeringen.
29. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om kurser och program på universitet och högskolor inom informations- och cybersäkerhet och tillkännager detta för regeringen.
30. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att Sverige ska verka för att en gemensam europeisk infrastruktur för 5G finns på plats tidigt 2020, med målet om en fullvärdig digital inre marknad, och tillkännager detta för regeringen.
31. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att prioritera arbetet med förkortade och förenklade handläggningstider hos Trafikverket för utbyggnad av fiber och tillkännager detta för regeringen.
32. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att göra nödvändiga justeringar i kommunallagen för att möjliggöra bredbandsutbyggnad över kommungränser där så är lämpligt och tillkännager detta för regeringen.
33. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillgängliggöra statliga fibernät för marknaden och tillkännager detta för regeringen.
34. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa en direktlinje för aktörer som bygger ut uppkopplingen i Sverige för enkel kommunikation och dialog med Infrastrukturdepartementet och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Digitaliseringen och en ökad användning av artificiell intelligens (AI) innebär en kraftig transformation av samhället och en övergång från det industriella till det digitala samhället. Utvecklingen kommer att förändra vårt samhälle i grunden och ställa nya krav på individer, företag, det offentliga och samhället i stort. Det innebär en framväxt av helt nya tjänster och innovationer som skapar jobb och tillväxt, och rätt mött kan digitaliseringen leda till både stärkt konkurrenskraft och en bättre välfärd. Ett Sverige som drar nytta av den nya tekniken, där digitalisering, automatisering och AI inte konkurrerar ut oss utan gör oss bättre, effektivare och mer konkurrenskraftiga. Gör oss bäst och mest effektiva i världen till och med. Men digitaliseringen är inte ett

självspelade piano och det krävs att politiken ger rätt förutsättningar för nya jobb att växa fram och samhället att ställa om. Samtidigt som vi inte får vara aningslösa eller naiva vad gäller de nya typer av hot som följer med tekniken.

I en sammanvägning av satsningar och användning av digitalisering hos företag, myndigheter och medborgare som Boston Consulting Group gjort var Sverige 2011 trea i världen. Fem år senare, 2016, hade vi fallit till nionde plats. Enligt prognoserna är vi på väg ner mot plats 22 fram till 2025 medan Finland, Estland och Nederländerna håller sig kvar i topp tio. Slutsatsen är att Sverige behöver växla upp tempot. På samma sätt som Finland snabbt tappade sin ledande position inom mobiltelefoni riskerar Sverige annars att bli omsprunget som it-nation i en alltmer digitaliserad värld.

En av orsakerna som lyfts fram till varför Sverige tappar mark är att politiken inte tagit ett tillräckligt grepp om digitaliseringen och att det funnits en tendens att leva på tidigare meriter. Den övergripande förklaringen är därmed brist på politiskt ledarskap. Vid sidan av detta finns det ett flertal andra faktorer som anses bidra till att Sverige tappar mark gentemot andra länder. Avsaknaden av konkreta och tydliga mål och en tydlig strategi går att koppla till att Sverige exempelvis inte kommit längre när det gäller samordning och framtagande av system inom offentlig sektor som kan kommunicera sinsemellan. Detta är områden som tillsammans med att var tredje organisation inom offentlig sektor upplever att de har underinvesterat i it-infrastruktur starkt bidragit till att just det offentliga har halkat efter i jämförelse med andra länder. Ett ytterligare hinder som hämmar digitaliseringen av Sverige är att arbetet med öppna data ofta inte ges tillräcklig prioritet hos våra myndigheter. Ur ett digitaliseringsperspektiv finns det även en inneboende utmaning i det uppdelade beslutsfattande mellan myndigheter, landsting och kommuner som präglar det offentliga Sverige.

Moderaternas mål är att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter och främja användningen av artificiell intelligens.

AI-institut

Kina och USA leder utvecklingen kring AI och Kina är på god väg att bli ett center för global AI-utveckling. Landets stora befolkning och diversifierade industri bidrar med enorma volymer med data och skapar en gigantisk marknad, vilket underlättar stort för utveckling. 2016 var det första året som Kina producerade fler akademiska skrifter om AI än vad hela EU gjorde sammantaget. Däremot finns det inte lika utbredd forskning kring den artificiella intelligensens påverkan på samhället, hur en omställning kan gå till och de många komplicerade juridiska frågor som följer kring privatliv, ansvarsskyldighet och regleringar. Sverige har historiskt snabbt kunnat ta till sig ny teknik och vi har en befolkning med hög digital vana. Sverige har en möjlighet att leda utvecklingen vad gäller samhällets omställning till mer av AI. Vi vill därför lyfta möjligheten att inrätta ett AI-institut.

Artificiell intelligens har potential att förändra världen lika mycket som internet, baserat på teknik som redan nu finns tillgänglig. Framtida ekonomisk tillväxt bygger till stor del på att Sverige lyckas fånga upp den produktivitetsökning och de möjligheter som utvecklingen kommer kunna erbjuda. Sverige har goda förutsättningar att använda digitaliseringens möjligheter eftersom vi är ett land där många ser fördelarna med ny teknik samtidigt som vi har en väl utbyggd infrastruktur med hög grad av uppkoppling.

Det finns redan andra som bedriver god grundforskning kring AI. Vi välkomnar exempelvis regeringens samverkansmiljö för AI på Lindholmen Science Park för

AI-relaterade forsknings- och innovationsaktiviteter. Moderaternas förslag om ett nytt institut i Sverige bör därmed framförallt fokusera på hur samhället ska ställa om till mer AI och hanteringen av de juridiska och policyanknutna frågeställningar som följer och därigenom ha en vägledande och rådgivande funktion för politiken. Institutet ska hjälpa till att nå målet om att Sverige ska vara bäst i världen på att använda digitaliseringens möjligheter och främja användningen av artificiell intelligens.

Följande är exempel på en rad frågeställningar som Tegmark lyfter som även Moderaterna anser blir viktiga att adressera kopplat till utbredningen av AI i samhället. De utgör enbart en handfull konkreta exempel på frågeställningar vi anser att AI-institutet bör komma i kontakt med.

- Hur kan framtidens AI-system konstrueras tillräckligt robust, så att de utför det vi vill utan tekniskt krångel eller att bli hackade?
- Hur kan vi få vårt välstånd att växa genom automatisering och samtidigt behålla människors tillgångar och meningsfulla tillvaro?
- Hur kan vi uppdatera vårt rättssystem så att de blir mer rättvisa och effektiva, för att hålla jämna steg med AI och hantera de risker som är förenade med AI?
- Vilka värderingar ska AI dela, och vilken juridisk och etisk status bör den ha?

En omtalad etisk fråga är exempelvis hur ett automatiserat fordon ska agera om det i ett kritiskt läge tvingas välja mellan två utfall där båda innebär att människor kommer till skada. Även frågan om vem som äger och kontrollerar den data som skapas och hur individer kan få större makt över sin egen data är relevanta frågor för ett forskningsinstitut av det här slaget. Moderaterna ser därmed att AI-institutet kan bidra i arbetet med att utveckla riktlinjer och ramar för framtagande av en etiskt hållbar AI. I kölvattnet av den tekniska utveckling vi ser är det viktigt att närma sig dessa stora men svåra frågor.

En väl fungerande arbetsmarknad och utbildning i ett digitaliserat samhälle

Digitaliseringen av samhället har en omvälvande effekt på vår arbetsmarknad. Jobb kommer att försvinna och nya tillkomma, men framförallt kommer i princip samtliga arbeten att förändras. På ett övergripande plan driver digitaliseringen fram kostnads-effektiva lösningar som gör att vi kan få mer och bättre välfärd för varje investerad krona. Utvecklingen kan även bidra till att minska samhällets klimat- och miljöpåverkan, exempelvis genom att effektivisera vårt transportsystem. Digitaliseringen av samhället är med andra ord inte målet utan medlet för att Sverige även på sikt ska kunna vara en väl fungerande och konkurrenskraftig välfärdsstat i en allt mer globaliserad värld.

Världen förändras däremot i en rasande takt. Den tekniska utvecklingen har aldrig gått lika snabbt och det ställer krav på både samhället och oss som individer. För att Sverige ska fortsätta ha en hög sysselsättning är kompetensutveckling av avgörande betydelse. På morgondagens arbetsmarknad kommer jobben och våra arbetsuppgifter se annorlunda ut än idag. Därför behöver vi stärka möjligheterna för yrkesverksamma att utveckla sin kompetens och förbättra förutsättningarna för ett livslångt lärande. Det handlar om att främja strukturer som innebär att såväl arbetsgivare som arbetstagare ser värdet i att investera i kompetensutveckling på den egna arbetsplatsen och generellt. Det

är nödvändigt för att Sverige inte ska riskera bli omsprunget av resten av världen och för att vi ska klara av att ställa om.

Frågor om kompetensförsörjning och omställning kommer att ställas på sin spets i takt med en ökad digitalisering och Sverige måste ta ett helhetsgrepp. En modell för ett gemensamt ansvar mellan staten och arbetsmarknadens parter behövs. Det kan handla om kostnader men också om regelförändringar, utbildningssystem och mycket annat. 2013 inledde alliansregeringen trepartssamtal med arbetsmarknadens parter för en bättre fungerande arbetsmarknad där möjligheter till kompetensutveckling ingick som en del. Vi anser att dessa samtal bör återupptas för att hitta en modell för kompetensutveckling, omställning och ett livslångt lärande i offentlig såväl som privat sektor. Regeringens initiativ är tyvärr för snäva för att ta det nödvändiga helhetsgrepp som verkligen krävs för att inkludera anställda i såväl den offentliga som den privata sektorn.

Stärk anknytningen mellan högskola och arbetsmarknad

Eftersom fortbildning och kompetensutveckling ofta behöver ske på högskola eller universitet för den som har en högre utbildning, måste vissa utbildningars längd, studietakt och undervisningsform anpassas bättre till yrkesverksammas behov. Redan i dag ska högskolan och yrkeshögskolan i sin dimensionering beakta arbetsmarknadens behov, men uppdraget har tolkats snävt. Två studier har nyligen utvärderat hur utbildningsutbudet för yrkesverksamma utvecklats över tid i den högre utbildningen och båda visar att det minskat. Högskolan och universiteten bör därför ges ett särskilt uppdrag att tillgodose behovet från yrkesverksamma i sitt utbud.

Det skulle kunna röra sig om ettåriga magisterprogram och kortare kurser, fler kurser på distans, kvällstid och sommartid samt fler kurser på kvartstid. Yrkeshögskolan är också en viktig del i det livslånga lärandet, som möjliggör både kompetensutveckling och karriärväxling. Även inom yrkeshögskolan behöver tillgängligheten för yrkesverksamma förbättras genom fler fristående kurser samt kurser på deltid och distans. För att underlätta karriärbyten till bristyrken bör det också finnas möjlighet för utbildningsarrangörer att erbjuda preparandutbildningar så att fler kan få behörighet till yrkeshögskolan. Det är även viktigt att se över hur vi kan få utbudet av utbildningar att matcha behovet på arbetsmarknaden på ett bättre sätt än idag.

Jämställdhet inom it-sektorn

En jämställd arbetsmarknad är en förutsättning för att Sverige ska fortsätta vara ett konkurrenskraftigt land i en globaliserad och digitaliserad värld. Enligt en rapport från Saco från 2017 domineras it-sektorn av män som utgör 67 procent av det totala antalet anställda. Enligt samma rapport finns ett oförklarat lönegap mellan kvinnor och män inom it-sektorn på 5,3 procent. Samtidigt är ett av de största hindren för it-branschens tillväxt kompetensförsörjningen. Enligt it- och telekomföretagen saknas det i dag 30 000 it-specialister och inom fem år kommer det att saknas 70 000. För att lösa kompetensbristen måste branschen bli bättre på att attrahera fler kvinnor. I takt med en ökad digitalisering är det också en viktig fråga för jämställdheten i sig att både kvinnor och män tar plats i en växande del av ekonomin och en sektor som kommer att få betydelse inom allt fler områden.

Genom fler tvärvetenskapliga utbildningar som tillåter studenter att kombinera till exempel en sjuksköterskeutbildning med datavetenskap kan vi väcka fler kvinnors nyfikenhet för it samtidigt som vi får in mer digital kompetens i offentlig sektor men

också vad gäller digitala lösningar för välfärden generellt. Rimligen bör detta också kunna få en spridningseffekt till näringslivet och it-sektorn i stort.

En väl fungerande arbetskraftsinvandring

Enligt uppskattningar saknas som sagt 30 000 it-specialister i Sverige och inom fem år kommer det saknas 70 000. Mycket talar för att utbildningsinsatser och omställningsåtgärder inte kommer vara tillräckligt för att möta den enorma efterfrågan på arbetskraft. Sverige måste kombinera en god och tillräcklig utbildningskapacitet med en väl fungerande arbetskraftsinvandring som möjliggör för oss att attrahera den kompetens vi saknar till Sverige. Det är orimligt att vi gång på gång hör att personer som kommer från andra delar av världen och sen flera år tillbaka arbetar och betalar skatt i Sverige ändå blir utvisade. Först och främst är det ett besked som svårt drabbar den enskilde och dennes familj då en många gånger etablerad tillvaro rivs upp. Men det är även en förlust för Sverige när hårt arbetande personer som bidrar till vårt samhälle och vår välfärd inte längre ges möjligheten att fortsätta verka här, särskilt i de fall vi verkligen behöver deras kompetens. Det är orimligt.

I dag måste de flesta icke-EU-medborgare som vill arbeta i Sverige ha en anställning innan de kan resa hit för att arbeta. Det kan vara förenat med svårigheter att genomgå en anställningsprocess från ett annat land även i de fall då det är högkvalificerad arbetskraft som vill komma hit för att söka jobb. Moderaterna vill därför införa särskilda talangvisum för denna grupp. Det kan exempelvis röra sig om högkvalificerade personer med särskild utbildning eller expertis. För att underlätta för den som vill starta företag och investera här bör också särskilda visum för exempelvis start-ups och investerare införas. Inspiration bör hämtas från andra länder, till exempel Kanada och Nederländerna.

En effektiv tillståndsprocess är avgörande för Sveriges förmåga att attrahera talanger från andra länder. Då måste tiden från ansökan till beslut om att man får möjlighet att arbeta i Sverige vara väsentligt kortare än i dag. Enligt Migrationsverket var handläggningstiderna cirka fyra månader för arbetskraftsärenden under andra halvan av 2018 och liknande siffror visar på att det inte blivit bättre under 2019, vilket innebär att det tar alldeles för lång tid. Moderaterna vill att det införs en 30-dagarsgaranti för högkvalificerad arbetskraft. Vi ser dessutom behov av att införa en one-stop-shop, det vill säga att högkvalificerad arbetskraft endast behöver vända sig till en instans i samband med att man ansöker om tillstånd för att arbeta i Sverige. I stället för olika processer med Skatteverket, Försäkringskassan, Migrationsverket och så vidare ska det finnas en enda kontaktpunkt.

För att locka talanger till Sverige krävs vidare att de karriärmöjligheter som Sverige erbjuder aktivt görs kända internationellt. Detta görs redan i hög grad av länder som konkurrerar med Sverige om internationell topptalang. Därför vill vi ge Svenska institutet ett särskilt uppdrag att marknadsföra karriär- och utvecklingsmöjligheterna i Sverige utomlands.

Digitaliseringens möjligheter för stärkt utbildning

Om vi vill att våra barn och unga både ska förberedas för det alltmer digitala samhället och dra nytta av de digitala verktygens möjligheter för kunskapsinläring i skolan börjar det arbetet med lärarna. Bra lärare är grunden för en god inläring, och de arbetsätt som de väljer liksom vilka kunskaper de besitter kommer att vara avgörande. Dagens

lärarutbildning bör uppdateras så att blivande lärare behärskar digitala läroresurser och att tekniken kan integreras på ett naturligt sätt i undervisningen. Det handlar samtidigt inte bara om teknisk kunskap utan också om en ökad förståelse för hur samhället och demokratin kommer att fungera i en mer digitaliserad värld och om att behärska såväl pedagogiken, tekniken och ämneskunskapen i kombination. Det krävs även omfattande kompetenshöjande insatser för befintliga lärare och rektorer. Kursplaner och läroplaner i grund- och gymnasieskolan bör även kontinuerligt ses över för att säkerställa att elever får tillräckliga kunskaper kring den samhällsförändring som digitaliseringen innebär.

Digitaliseringen av skolan innebär även att vi kan förbättra arbetsmiljön för våra lärare. Många av de administrativa uppgifter som lärare utför kan förenklas genom användandet av digitala plattformar. Minskad administration underlättar för lärarna och innebär att de har mer tid för eleverna. Det är viktigt att de digitala verktygen utformas användarvänligt för att nyttan för lärarkåren ska bli så stor möjligt. Exempelvis bör inrapportering och uppföljning av olika slag ske så förenklat som möjligt och inte behöva matas in flera gånger i olika system.

Direkt återkoppling till lärarna på elevernas arbete och resultat genom digitala läromedel gör det lätt att följa kunskapsutvecklingen och identifiera kunskapsluckor. Digitalisering av prov möjliggör snabb och i vissa fall automatisk rättning.

Högre utbildning

Arbetet med online-utbildningar, såsom flexible learning och Massive Open Online Courses (MOOCs), är relativt vanligt på våra lärosäten. Det är en form av kurser som läses på distans och olika studenters levnadsförhållanden och inlärningsstil kan därmed tillgodoses på ett bättre sätt. För att förenkla situationen för studenter är det dock önskvärt att den här typen av digitala utbildningsplattformar samordnas i högre grad än vad som nu är fallet och att goda exempel sprids.

Tvårvetenskapliga utbildningar kommer få en allt större betydelse i takt med digitaliseringen av samhället. Det är viktigt att det är möjligt att kombinera studier i exempelvis medicin med datavetenskap så att den som vill ska kunna arbeta med e-hälsofrågor. Dagens utbildningssystem är alltför stelt utformat och möter inte framtidens behov tillräckligt väl. Detta är också en viktig jämställdhetsfråga och beskrivs närmre i ett tidigare kapitel.

Statistiken visar att hälften av de som studerar fristående kurser studerar på distans samt att distansutbildningar är extra vanligt bland personer som har en tidigare examen. Distansutbildningar synes därför vara goda alternativ också för vidare- och fortbildning. För många innebär studier på distans att det är lättare att få ihop livspusslet, inte minst för personer som kombinerar arbete med utbildning. Det är därför viktigt att undanröja hinder och tydliggöra vad som gäller för svenska lärosäten som vill införa online-utbildningar.

Moderaterna vill att lärosätena redovisar infrastrukturella behov och förutsättningar för att anpassa utbildningar till modern teknik och digitalisering. På sikt bör en strategi för digitalisering av universitet och högskolor tas fram.

Digitalisering i den offentliga sektorn och välfärden

Digitala Sverige

Mer behöver göras för att driva på digitaliseringen av samhället. Därför vill vi skapa ett forum för dialog och samverkan mellan det offentliga, privata och olika aktörer som vill bidra i arbetet. Forumet bör ledas av en statlig samordnare och ha till uppgift att samla kunskapen och viljan i alla sektorer av samhället och verka för att synliggöra det digitaliseringsarbete som görs för att lära och inspirera andra. En viktig del är också att identifiera hinder som behöver undanröjas och idéer för att snabbare och bättre digitalisera verksamheter. Arbetet består till stor del av att sprida berättelsen om och visionen av det digitala samhället och därigenom lyfta fram möjligheterna i omställningen.

Gruppen bör också med fördel resa i Sverige för att skapa kontakt och dialog men också folkbilda om vad digitaliseringen innebär och vad vi behöver göra för att tillvarata dess fulla potential. Den stora utmaningen med digitaliseringen inte minst i välfärden är ofta att skapa trygghet för förändring och att upptäcka möjligheterna med den nya tekniken. I likhet med initiativ i bland annat Schweiz kan man också tänka sig ett nationellt initiativ i form av en ”Digital dag” med öppet hus hos förvaltningar och företag runtom i Sverige där människor får möjlighet att prova på den nya tekniken.

Moderaterna vill vidare genomföra en översyn av vilka områden i offentlig sektor som har potential att automatiseras. Översynen ska göras i samarbete med expertmyndigheter såsom Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) och Konjunkturinstitutet (KI). I samband med detta ska även en struktur för uppföljning och utvärdering av verksamheten etableras.

Nationellt ledarskap för digitalisering

Utmaningen vad gäller digitalisering av offentlig sektor ligger inte minst i det uppdelade beslutsfattande mellan myndigheter, landsting och kommuner som präglar det offentliga Sverige. Det har medfört att olika delar av den offentliga förvaltningen har kommit olika långt. På sikt kommer digitaliseringen att vara ett nödvändigt verktyg för bibehållen och förbättrad kvalitet i välfärden och då behövs ett samlat nationellt ledarskap. Det handlar om ett politiskt ledarskap men också om nationella myndigheter som i högre utsträckning än i dag behöver samordna flera av de insatser som görs.

Det förvaltningspolitiska målet anger dessutom att det offentliga måste hushålla med allmänna resurser på ett effektivt sätt. I det moderna samhället är digitaliseringen ett av våra främsta verktyg för att uppnå just detta. Digitaliseringen är alltså mer än ett frivilligt verktyg för den som vill utveckla kvaliteten i välfärden – det borde vara en skyldighet gentemot medborgarna och de skattefinansierade verksamheterna.

Med fortsatt respekt för det kommunala självstyret och det decentraliserade arbetssätt som på många sätt har tjänat Sverige väl behövs därmed ett nationellt digitalt ledarskap och en samordning. Att olika it-system i olika delar av den offentliga sektorn kan kommunicera med varandra är exempelvis avgörande. SKL och olika myndigheter kommer att behöva vara involverade i ett sådant arbete i ännu högre utsträckning än i dag.

Myndigheten för digital förvaltning bör bland annat ta ledartröjan i arbetet med att samordna digitala standarder. Vi menar även att Myndigheten för digital förvaltning också bör få i uppdrag att bygga upp rättslig expertis och kunna ge rättslig vägledning, vilket vi förklarar mer utförligt i vår kommittémotion om digitalisering av vården. Det

kan exempelvis handla om en standard för kommuners statistik för kvalitet inom äldreomsorg, skola och andra välfärdstjänster. En förutsättning för att digitaliseringen ska fungera är att olika system kan tala med varandra och det är först när olika aktörer har samma standard för hur information ser ut som detta är möjligt. Då kan sammanställningar av data enkelt göras och stora samhällsnyttor skapas. I arbetet med detta bör myndigheten samverka med andra myndigheter, SKL samt kommuner och landsting.

Moderaterna vill även riva hinder för digitalisering av hälso- och sjukvården så att de många stora möjligheter som verkligen redan finns också kan tas tillvara och bli verklighet. Sverige har som vision att vara bäst i världen på e-hälsa 2025. Digitaliseringen skapar fantastiska möjligheter för hälso- och sjukvården vad gäller allt från att öka tillgängligheten och skapa en mer jämlik vård till att förbättra patientsäkerheten och utveckla det förebyggande och hälsofrämjande arbetet. Detta samtidigt som den möjliggör arbetsmiljöförbättringar och effektiviseringar som är alldeles nödvändiga, om än otillräckliga, för att vårdens resurser långsiktigt ska räcka till, liksom för att hälso- och sjukvården ska kunna attrahera och behålla medarbetare.

Ökad digitalisering av hälso- och sjukvården händer dock inte av sig själv utan kräver rätt förutsättningar vad beträffar exempelvis lagstiftning och organisation samt inte minst ett såväl nationellt som regionalt och lokalt ledarskap. Men som bland annat Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi (ESO) har konstaterat finns det idag ett betydande glapp mellan den uttalade visionen och hur det förhåller sig ute i hälso- och sjukvården med bland annat inkompatibla it-system och otydlig styrning.

Moderaterna är inriktade på att identifiera och riva hinder för digitalisering samt skapa bättre stödande system för förverkligandet av visionen att Sverige ska vara bäst i världen på e-hälsa 2025. Det är emellertid tråkigt att behöva konstatera att Sverige i dagsläget befinner sig långt ifrån att kunna uppfylla visionen om att vara bäst i världen på e-hälsa.

Det behövs en ökad nationell samordning av digitaliseringen inom hälso- och sjukvården och det ligger exempelvis en inneboende utmaning i att 21 regionala och 290 lokala huvudmän agerar självständiga beställare av digitala system. Det leder till parallella utvecklingskostnader för liknande it-system och att interoperabiliteten systemen emellan blir lidande. Många it-system och it-verktyg har samma eller liknande uppgifter i många olika kommuner, landsting och myndigheter, men upphandlas och utvecklas ändå separat med mångdubbla utvecklings- och underhållskostnader som följd. Oavsett om utvecklingen av systemen sker inom den egna myndigheten eller på marknaden efter upphandling innebär det i vissa fall ett ineffektivt användande av skattemedel att liknande system uppfinns parallellt trots att de har samma uppgift.

Moderaterna vill därför se över möjligheterna att i vissa fall göra centrala upphandlingar av it-system där kommuner, landsting och myndigheter kan avropa färdigutvecklade system eller verktyg utifrån behov. Det kan vara särskilt värdefullt för mindre kommuner och för att undvika att 290 kommuner behöver uppfinna hjulet varje gång. Generellt kan eventuella dubbla utvecklings- och underhållskostnader undvikas i högre grad. Det kan, i samverkan med våra förslag om ökad standardisering av begrepp och annan data, skapa stora fördelar för såväl arbetet med öppna data som kommunikationen mellan myndigheter samt med medborgare och företag.

Digitala journalsystem

En ökad digitalisering av bland annat journaler och beslut underlättar delaktighet och transparens för vårdtagare och anhöriga. Nationell patientöversikt (NPÖ) är ett system som gör det möjligt för behörig vårdpersonal att med patientens samtycke ta del av journalinformation som registrerats hos andra landsting, kommuner eller privata vårdgivare. NPÖ är ett steg i rätt riktning men kräver att flera underliggande tjänster är på plats och förberedda för att det ska fungera. Det är centralt att driva på för en snabbare utveckling och ställa tydliga krav på samtliga aktörer inom hälso- och sjukvården kopplat till detta.

Det är även viktigt med digitala spår över till exempel vilka som varit inne i en journal och när, vilket ger en starkare spårbarhet än en analog motsvarighet. Det kan säkerställas via exempelvis loggböcker för journalsystem i syfte att värna patientens integritet. Patienter och brukare ska alltid veta att data om den egna hälsan hanteras med stor försiktighet. Vidare ska människor inte behöva vända sig till flera olika platser för att få tillgång till sina journalanteckningar. Vi anser även att patienter ska kunna ha tillgång till samtliga journalanteckningar från sina kontakter med vården på ett och samma ställe. En förutsättning för att detta ska vara möjligt är att journalinformation enkelt och smidigt kan delas mellan samtliga aktörer inom hälso- och sjukvården.

Nationell läkemedelslista

En annan utmaning är att uppgifter om patienters läkemedel är utspridda på många olika informationskällor i olika delar av vården samt i de register över recept och uthämtade läkemedel som förs av E-hälsomyndigheten. En väg framåt för att lösa denna problematik är att undersöka möjligheterna kring en nationellt samlad läkemedelslista för att stärka patientsäkerheten i vården. Det skulle innebära att behörig hälso- och sjukvårdspersonal ges möjlighet att se vilka läkemedel som förskrivits till en patient oavsett vem som har förskrivit dem. En sådan nationell läkemedelslista bör också kunna länkas samman med journalsystem. Regeringen har fattat beslut om en nationell läkemedelslista men läkemedelslistan behöver utvecklas till att bli mer heltäckande, exempelvis genom en synkronisering med journalsystemen.

Digitala vårdlösningar och översyn av lagstiftning

Senaste åren har ett flertal privata aktörer etablerat digitala vårdcentraler, där den som är sjuk kan få hjälp av en läkare med enklare besvär via videosamtal, chatt eller telefon. Läkaren kan även skriva ut recept. Den digitala vården är i grunden en enorm möjlighet och kan fungera som ett komplement till och avlasta den traditionella hälso- och sjukvården vid vissa typer av åkommor. Utvecklingen innebär nya möjligheter för både patienter och läkare. Det kan leda till en bättre arbetsmiljö för de anställda men också till att korta väntetiderna som är ett av svensk sjukvårds största problem.

Digitala alternativ kan vara ett sätt att spara mycket restid och väntetid, och kan i andra änden innebära minskad frånvaro från arbetet. En minskad smittorisk för alla genom färre fysiska besök ska inte heller underskattas. Sammantaget har utvecklingen potential att medföra betydande samhällsekonomiska vinster i stort. Medan digitala lösningar är ett viktigt komplement kan det inte ersätta varje vårdbesök. Däremot kan det bli ett första steg i kontakten med sjukvården där information kan ges vilken vård som bör uppsökas.

Våra vårdssystem är i hög grad indelade i en regional struktur medan digitala vårdmottagningar utmanar de strukturerna genom att i högre grad verka nationellt. Det är också viktigt att säkerställa kvalitet, säkerhet och likvärdighet i den vård som ges. Vi är samtidigt nu i en viktig innovationsfas. Ersättningsmodeller behöver utvecklas i takt med att den digitala vårdens roll utvecklas.

Sammantaget behövs en översyn av den lagstiftning som berör digitala lösningar inom sjukvården med utgångspunkten att vi behöver identifiera regleringar från förr som riskerar att hämma viktig innovation.

Utöver en översyn av lagstiftningen behövs också framtagande av best practice för att kunna utveckla och jämföra digital vård liksom rekommendationer för vilka åkommor som lämpar sig bäst för digital vård samt statistik och metoder för uppföljning. Det finns också anledning att göra evidensbaserad uppföljning av vilken roll den digitala vården bör få i olika delar av och kring de lokala ersättningsmodellerna.

Digitaliseringen av svensk sjukvård kräver generellt en bättre samordning och mer nationell standardisering gällande teknik, format och begrepp. Ökad samordning kan bidra till en mer jämlik vård av hög kvalitet och ett bättre resursutnyttjande.

Vi behöver göra en översyn av dagens lagstiftning för att säkerställa att den är relevant och inte har en hämmande effekt. Det kan handla om att se över delar av hälso- och sjukvårdslagen (HSL) och socialtjänstlagen (SoL). Det finns mycket som talar för att vi skulle kunna förbättra informationsutbytet mellan exempelvis vårdcentral och äldreboende med vinnare i alla ändar. Kring detta finns särskilt många hinder för en god samverkan mellan kommuner och landsting. Samtidigt måste alltid öppenhet gällande nödvändig information som förbättrar patientens vård och stärker patientsäkerheten vägas mot den personliga integriteten.

Digitaliseringen innebär att hälso- och sjukvården kommer bli alltmer tillgänglig för fler. Det finns därmed behov av att göra en översyn av dagens lagstiftning också när det gäller ersättnings- och finansieringsmodeller inom hälso- och sjukvården i syfte att anpassa den till ett allt mer digitaliserat samhälle. Samtidigt som vi bejakar innovationer och en mer tillgänglig vård är det naturligtvis viktigt att säkerställa en god kostnadskontroll. Inriktningen bör vara att kostnaderna på sikt ska minska snarare än öka till följd av digitaliseringen.

Nationell digital plattform

Bland fördelarna med ett digitaliserat samhälle finns bättre offentlig service, lägre kostnader för det offentliga, mer tid för det offentliga att ägna sig åt kärnverksamhet samt minskade kostnader och byråkrati för medborgare och företag. Även om satsningar på digitalisering ofta medför initiala investeringskostnader bör hela processen ses som en långsiktig effektivisering för samhället. Siffror från McKinsey visar att den offentliga sektorn genom att fullt ut utnyttja digitaliseringens potential kan effektiviseras med 290 miljarder kr per år redan från 2025. Nedbrutet innebär det att 180 miljarder kronor per år kan frigöras inom svensk sjukvård om digital teknik implementeras systematiskt och brett. För resten av den offentliga sektorn kan effektiviseringarna uppgå till 110 miljarder kronor per år från 2025.

Ska Sverige kunna skörda frukterna av teknikens framsteg måste det offentliga anpassas efter det nya digitala landskapet. Andra länder som Estland ligger här i framkant. Estlands nationella digitala plattform X-Road är ett intressant exempel på hur det offentliga kan erbjuda medborgare bättre samhällsservice och spara skattebetalarna

pengar. Med nya innovativa lösningar har Estland digitaliserat 99 procent av all statlig service och uppskattningsvis sparas sammanlagt 800 år i arbetstid – varje år. Totalt sparar Estland två procent av BNP varje år i minskade utgifter. Det är tid och pengar som i stället har kunnat ägnas åt kärnverksamhet eller sparats åt skattebetalarna.

X-Road består i huvudsak av tre delar där den första delen är den tekniska lösningen (UXP) med säker överföring av information mellan myndigheter samt mellan myndigheter och medborgare, företag och organisationer. Den andra delen är de legala ramverk som skapats kring den tekniska lösningen och som möjliggör för samhället att bli digitaliserat. Den lagstiftning som lyfts fram som viktigast i det sammanhanget är den så kallade ”once-only”-principen som anger att myndigheter bara får fråga medborgare efter en och samma uppgift en gång. Den tredje delen knyter samman de första två till ett gemensamt digitalt gränssnitt gentemot medborgare och företag.

I praktiken betyder det att om en medborgare uppgett sin födelseort till en myndighet, i Sveriges fall då sjukhuset rapporterar in till folkbokförande myndighet Skatteverket, får därefter ingen annan myndighet fråga efter födelseort utan måste istället vända sig till den myndighet som handhar folkbokföringen. Det sparar tid och pengar för såväl myndigheten som medborgaren.

I fallet X-Road garanterar den tekniska delen säkerhet i överföring mellan myndigheter och medborgare samtidigt som myndigheterna själva kan ha individuella system, specialanpassade för sina behov. Det viktiga är att systemen kan tala med varandra, inte att de är likadana. Det skapar även en motståndskraft i systemet. Blir en eller flera myndigheter angripna i exempelvis en cyberattack kan de övriga fortsätta att operera självständigt till dess att angreppet är avvärjt.

X-Road finns idag i ett antal länder, men mest intressant för svenskt vidkommande är att både Estland och Finland använder systemet och genom det även utbyter viss information länderna emellan sedan 2017. Det rör sig i nuläget främst om skatteuppgifter genom att skatteverken i respektive land kan få fram information snabbt och enkelt mellan varandra, utan att medborgaren måste resa till det andra landet för att ansöka om skatteformulär, liksom om samarbete mot skattefusk. Möjligheten att skapa ett nordiskt system som kan integreras och underlätta för nordiska medborgare som reser, arbetar och flyttar mellan länderna vore en attraktiv samhällsservice då 120 000 svenskar bor i Norge, Finland och Danmark och ytterligare många arbetar på andra sidan landsgränsen men bor i Sverige.

Det finns stora samhällsvinster med att överföra mer av den statliga byråkratin till en samordnad digital lösning också i Sverige. 2017 presenterade Statens servicecenter en undersökning som visade att de statliga myndigheterna tillsammans har fler än 200 datacenter. Nästan hälften av dem finns i Stockholm där kostnaderna för både lokaler och arbetskraft är de högsta i Sverige. Undersökningen bekräftar att kostnaderna för den statliga it-driften är onödigt hög. Här finns möjlighet till effektivisering genom att samordna och flytta ut datacenter i landet.

Vidare gjorde Pensionsmyndigheten 2016 en utredning om ett statligt moln, en krypterad it-tjänst som tillhandhålls via internet och som tillgängliggör data från fler platser, som pekade på att det borde gå att spara mellan en och två miljarder årligen vid en väl utvecklad användning, något som dock skulle ta minst fem år enligt utredaren. Siffran baseras på flera undersökningar och en egen enkät bland svenska myndigheter. Det motsvarar runt fem procent av myndigheternas totala it-kostnad som av Ekonomistyrningsverket uppskattas till mellan 24 och 30 miljarder kronor om året. Att det inte

blir en ännu högre andel av kostnaden beror på att delar av den information som myndigheterna har är så pass känslig att den inte kan hanteras externt framöver heller.

Staten samlar in en rad data om medborgare och det är viktigt att de hanteras varsamt. I ett system som underlättar och samlar dessa data måste all kommunikation ske krypterat och säkert. Ingen utomstående ska kunna ta del av eller mixtra med informationen när den transporteras från en myndighet till en annan. Myndigheter ska kunna sluta avtal med varandra som reglerar tillgången till information samt under vilka premisser och vem som har rätt att hämta information av annan myndighet. På så vis kan det inom vissa områden skapas en högre integritet och säkerhet för medborgarna i hanteringen av deras personuppgifter.

Många gånger idag delas mer information än vad som är nödvändigt då exempelvis ett körkort eller pass innehåller fler uppgifter än vad som krävs för att registrera ålder eller passnummer. Med ett digitaliserat system kan delningen av personlig information begränsas till det som är nödvändigt och specifikt efterfrågat. I ett digitalt system loggas även alla transaktioner. Det skapar spårbarhet och möjliggör ansvarsutkrävande om en myndighet eller enskild myndighetsperson tar sig friheter utöver det som är lagligt och nödvändigt.

I Estland har X-Road hittills inte drabbats av något avgörande fel som stängt ned systemet, men 2007 belastades estniska servrar av omfattande angrepp utifrån. Stora delar av samhällsservice såsom banker, nyhetsbyråer och mailsystem gick inte att använda. Även Sverige är känsligt för den sortens angrepp utan att ha en så digitaliserad stat. För Estlands del ledde angreppen 2007 till en högre medvetenhet om cybersäkerhet och Estland bedöms idag vara det femte bästa landet i världen på cybersäkerhet enligt Global Cybersecurity Index (GCI) 2017. Ingen stat får vara naiv eller aningslös i skiftet som nu pågår, men samtidigt kan ingen stat avstå från att aktivt arbeta med att förbättra samhällsservicen och värna skattebetalarnas pengar, parallellt med att förstärka säkerheten. Vi får inte glömma att även i dagens och gårdagens system finns inboende svagheter. Priset av en ineffektiv offentlig sektor får inte underskattas samtidigt som säkerheten i fysiska papper inte får överskattas.

En svensk motsvarande tjänst ska så långt möjligt bygga på öppna standarder som möjliggör fri konkurrens och innovation. Oavsett om Sverige skulle använda sig av ett färdigt koncept, likt X-Road, eller bygga ett helt nytt sådant är det viktigt att det angelägna arbetet med digitaliseringen av det offentliga Sverige påskyndas.

Digitala brevlådor

I Sverige har endast 20 procent av befolkningen en digital brevlåda, i kontrast till Danmarks 80 procent. I dagsläget finns det fyra olika digitala brevlådor i Sverige: Kivra, Digimail, Eboks och den statliga ”Mina meddelanden”. Myndigheter kan genom olika incitament stimulera människor och företag att använda digitala verktyg och brevlådor. Skatteverket har introducerat möjligheten att få skatteåterbäring redan i april för den som har en digital brevlåda. Den typen av incitament är utmärkt för att stimulera fler att välja den digitala brevlådan och Moderaterna kommer aktivt arbeta för att främja fler sådana åtgärder.

Öppna data

Moderaterna vill att alla myndigheter bör få i uppdrag att strategiskt arbeta för att öka utbudet och tillgängligheten av öppna data. Riksarkivets uppdrag att främja myndig-

heters arbete med öppna data bör fortlöpa och om möjligt intensifieras. Samtliga myndigheter bör även tillgängliggöra de allmänna handlingar och det arbetsmaterial som med liten eller ingen kostnad kan bli öppna data. I sammanhanget vill vi även betona vikten av att även frigöra mer realtidsdata för att nyttorna för samhället ska kunna bli så stora som möjligt. Ett friare flöde av data från det offentliga verksamheter skapar större effektivitet och bättre service till medborgarna. Det handlar också om ökad transparens och offentlighet hos exempelvis myndigheter och kommuner. Det värde som skulle skapas i ekonomin om fler data släpptes fria för allmänheten skulle även med större sannolikhet vida överstiga kostnaden för att tillgängliggöra informationen. Nya tillämpningar och en lång rad effektiviseringar skulle möjliggöras inom till exempel upphandlingsområdet, samhällsbyggnadsprocessen, transportområdet och inom miljöskydd. Enligt Global Open Data Index från 2016 är Sverige på plats 21 när världens nationer rankas inom öppna data. Rakningen visar därmed att Sverige är sämre än en rad jämförbara länder som till exempel Finland, Norge och Danmark.

Frigörandet av data kan också främja innovation, nya tekniska lösningar och AI. Det är dock centralt att tillgängliggörandet av data kombineras med ett omfattande informationssäkerhetsarbete och även beaktar den personliga integriteten.

Digitala allmänna handlingar

Sedan 1766 har vi i Sverige offentlighetsprincipen som innebär rätt för den enskilde att begära ut allmänna handlingar från det offentliga. I praktiken innebär det att myndigheter i hög grad är skyldiga att lämna ut uppgifter. Värt att notera är att en enskild, i strikt mening, inte har rätt att få ut allmänna handlingar i elektronisk form, utan endast på papper. Det finns dock inget förbud mot att lämna ut handlingar i digital form, varför det ändå är vanligt. Vi anser att det bör vara en rättighet att, efter sedvanlig prövning, kunna välja att ta del av en offentlig handling i digital form. Det är en logisk del i ett digitalt samhälle och bör också kunna driva på digitaliseringen av våra offentliga arkiv, vilket är viktigt av både säkerhets- och bevarandeskäl. Denna utgångspunkt bör dock vägas mot om ett sådant utlämnande skulle innebära risker för den personliga integriteten eller risker för att uppgifter som omfattas av sekretess sprids.

Samordning och standardisering av begrepp

Användning av standarder är viktigt för att kunna dela och utbyta data på ett säkert och effektivt sätt och kan bidra till en teknisk och semantisk interoperabilitet. Bland annat Riksrevisionen har tidigare pekat på att Sverige behöver system som bygger på just denna gemensamma grund för att vi ska få en effektivare e-förvaltning. Det är helt centralt för att kunna förstärka kvaliteten inom offentlig sektor och samtidigt möjliggöra för samhället att skörda frukten av en ökad digitalisering. Samordnad användning av standarder gör det även lättare att skala upp digital innovation. Det skulle exempelvis bli lättare att exportera en smart digital lösning från en myndighet eller ett företag till ett annat. Digitaliseringens fördelar skulle därmed tillfalla fler.

En effektiv styrning mot ett digitaliserat samhälle

Central politisk funktion med ansvar för digitaliseringen av Sverige

Digitaliseringen av vårt samhälle är inget självspelande piano. För att Sverige på allvar ska kunna ta vara på möjligheterna med en genomgripande digitalisering av vårt samhälle krävs ett samlat nationellt ledarskap. Det är särskilt viktigt med tanke på vår decentraliserade offentliga sektor och det stora antalet myndigheter som vi har i Sverige. Frågorna skär dessutom igenom samtliga av Regeringskansliets sakpolitiska områden, vilket innebär att beslutsprocesser i dag ofta blir komplexa och utdragna, fastnar i enskilda stuprör eller att frågor helt riskerar att falla mellan stolarna. Dagens bristande samordning i digitaliseringsarbetet innebär att vi riskerar fördröja och missa viktiga frågor eller att reformer blir halvhjärtade för att vi inte ser hela bilden. Allt detta lägger hinder i vägen för de möjligheter och nyttor som digitaliseringen rätt hanterad för med sig.

Riksrevisionen har konstaterat att regeringen behöver skapa de institutionella förutsättningar som krävs för att myndigheter, kommuner och landsting ska kunna ta sitt ansvar för digitaliseringen inom offentlig förvaltning. Vidare fastslås att styrningen varit kortsiktig, decentraliserad och präglats av bristen på ett helhetsansvar. Dessutom betonas behovet av större långsiktighet och att regeringen behöver stärka sitt grepp om utvecklingen. I slutbetänkandet från 2016 lyfte Digitaliseringskommissionen att den offentliga förvaltningens digitalisering är en av nycklarna för att nå det it-politiska målet. För att kunna skörda frukten av digitaliseringen behöver vi centralisera för att sedan kunna decentralisera.

I ljuset av detta råder ingen tvekan om att digitaliseringsfrågorna måste ges en ökad politisk tyngd och prioritet och i framtiden ligga närmare den högsta politiska ledningen. I dagens regering är ansvaret spritt och det finns ett antal olika ministrar med olika delansvar för frågorna. I början av 2018 tillsatte regeringen även en Chief Digital Officer som var placerad på Näringsdepartementet i 10 månader och vars uppdrag därmed löpte ut i november 2018. Idén är god men funktionen blir enligt många tandlös eftersom den saknade politiskt mandat och tillräckliga befogenheter och därav förmågan att på riktigt vara en drivande kraft.

Moderaterna anser att det behövs en central politisk funktion inom Regeringskansliet med ansvar för att samordna regeringens digitaliseringsarbete och driva på för digitaliseringen av Sverige.

Digitalisering kräver ett medvetet ledarskap

Viljan och förmågan att driva ett digitaliseringsarbete måste finnas brett i den offentliga sektorn. Utöver våra kommuner och landsting har Sverige 351 statliga myndigheter och det krävs ett tydligt ledarskap liksom digital kompetens som är tillräcklig även på dessa.

Ur ett internationellt perspektiv har inte den offentliga sektorn i Sverige en tillräckligt hög utvecklingstakt för att tillvarata digitaliseringens möjligheter. Ekonomi- och styrningsverket (ESV) har dragit slutsatsen att både regeringens och myndighetsledningars styrning av myndigheternas it-verksamhet behöver utvecklas. Det gäller såväl styrning av kostnader och styrning mot nyttor som att göra prioriteringar kring utveckling.

Utan en förståelse för vad digitaliseringen av samhället innebär och vad det kan skapa för nyttor är risken överhängande att vissa myndigheter kommer att hamna efter. Ska Sverige bli världens främsta land när det kommer till digitalisering har vi inte råd

med det. Det behövs en tillräcklig digital kompetens hos ledningen för samtliga myndigheter för att vi inte ska riskera att tappa fart i arbetet. Vi anser även att viljan och förmågan att leda det digitala omställningsarbetet framöver alltid bör beaktas, exempelvis vid tillsättandet av en generaldirektör.

Statskontorets roll för att främja ett digitaliserat Sverige

Det är viktigt att ställa krav på offentlig sektor att digitaliseras, men lika viktigt att ge verktygen och att understödja den processen. Nyckeln till en framgångsrik utvecklingsprocess handlar inte minst om att identifiera i vilken riktning den ska bedrivas och hur. Statskontorets uppgift är att bidra till att effektivisera och utveckla statliga verksamheter genom analyser och utvärderingar på uppdrag av regeringen. Moderaterna ser det därför som naturligt att Statskontoret, i likhet och tillsammans med nya Myndigheten för digital förvaltning, ska stödja myndigheter i sitt omställningsarbete kopplat till ett allt mer digitaliserat Sverige.

Statskontoret bör mer specifikt få i uppgift att identifiera vilken effektiviseringspotential som finns kopplat till digitalisering och AI inom de statliga myndigheterna. Arbetet bör inledas omgående för att slutsatserna av genomlysningen ska kunna implementeras så snart som möjligt. Slutsatserna kan därefter kopplas till regleringsbrev samt andra styrdokument och verktyg som regeringen har gentemot myndigheterna.

Myndigheten för digital förvaltning kommer ha ett viktigt uppdrag

Digitaliseringen av offentlig sektor ter sig som en monumental uppgift där vikten av att kompetens används och utvecklas på rätt sätt är avgörande. I dagsläget signalerar många kommuner men även landsting och myndigheter att bristen på kompetens i de ordinarie verksamheterna inom digitalisering gör att processer försenas eller inte alls kommer till stånd. Medarbetare med rätt utbildning och erfarenhet är dessutom svåra att rekrytera även om ambitionen finns hos den aktuella kommunen eller myndigheten.

I december 2017 beslutade regeringen att upprätta en ny myndighet för digitalisering av den offentliga sektorn, Myndigheten för digital förvaltning. Myndigheten ska enligt regeringen arbeta med att utveckla, samordna och stödja digitaliseringen av statliga myndigheter, kommuner och landsting och inrättades den 1 september 2018. Moderaterna välkomnar initiativet som är en god grundidé. Regeringen har däremot inte varit särskilt konkret i att definiera vad myndigheten ska göra. Det är avgörande att fylla myndigheten med ett meningsfullt och tydligt uppdrag, i enlighet även med Riksrevisionens slutsatser om att regeringens styrning varit för disparat.

Moderaterna vill att Myndigheten för digital förvaltning tillsammans med SKL ska kunna bistå kommuner och landsting med att vägleda och ge rekommendationer kring hur digitaliseringen av den egna verksamheten bör ske. Det för att skapa flest nyttor för medborgare och bäst möjligheter till samordning och synergieffekter över myndighetsgränserna. Vi beskriver den nya myndighetens roll kopplat till just hälso- och sjukvården närmare i kapitlet om offentlig sektor och välfärd.

Myndigheten bör även stötta andra myndigheter i sitt arbete med att uppfylla regeringens ambitioner för att digitalisera Sverige. För att det ska vara möjligt är det viktigt att personalen hos Myndigheten för digital förvaltning har en hög kompetens inom digitaliseringsområdet, såväl som en förståelse för kommuners och myndigheters verksamheter.

Näring

Digitalisering och handel

Sverige är ett litet land men konkurrerar i toppklass på den internationella marknaden. Frihandel har alltid varit viktigt för Sverige och när fler länder knyts samman genom digitala innovationer, vilket stärker Sverige då vi konkurrerar med förstklassiga varor även inom it-området. Moderaterna är vänner av frihandel och öppenhet. Handel och borttagna handelshinder har stärkt svenska företag och svensk ekonomi. I en orolig tid med osäkerheter i handel och handelssystem ska Sverige fortsatt inom EU och WTO strida för frihandel. Vår syn på frihandel och öppenhet innebär dock inte att vem som helst, hur som helst och när som helst ska kunna investera i Sverige. Det är rimligt att det finns möjligheter att säkra intressen som är av nationell vikt. Vi välkomnar en fortsatt diskussion om sådana regler och är öppna för eventuella lagändringar, men vill samtidigt vara tydliga med att sådana regler inte ska användas som en väg att generellt minska möjligheterna till handel med omvärlden, varken i Sverige eller i EU.

Datainspektionens roll

Det skapas ungefär 2,5 triljoner terabyte av data varje dag i världen enligt IBM. 90 procent av all data som finns idag har skapats de senaste två åren genom insamlandet av uppgifter från mobiltelefoner, sociala medier, shopping och andra transaktioner. Att data finns överallt är ett faktum, och samlas den inte in och används ansvarsfullt i Sverige kommer den samlas in utanför våra gränser. Data beskrivs ibland som den nya oljan – nästa dyrbara resurs som kommer skapa stora värden och makt. När det kommer till nya appar och system väljer människor inte per automatik närproducerat. Att Sverige möter utvecklingen med nödvändiga men rimliga lagar och regler kommer vara avgörande för om nästa stora tech-bolag kommer växa fram i Sverige eller någon annanstans. Det är verkligheten Sverige står inför.

Data och tillgång till data skapar stora möjligheter. Genom avancerade algoritmer och AI kan man redan idag kartlägga och förutse risker för arbetslöshet och sjukdomar. Det möjliggör ökad effektivitet där insatser och behandlingar tidigt kan sättas in för att minska lidande. Samtidigt får dessa data inte behandlas naivt eller lättvindigt. Att skydda den personliga integriteten samtidigt som vi kan använda avkodade data för att bedriva forskning och effektivisera samhällsservice blir en allt viktigare balansgång.

En av de viktigaste myndigheterna på området är Datainspektionen, som i december 2018 fick ett uppdrag av regeringen. Det är bra att ett tydligt fokus sätts på integritetsfrågorna som blir allt viktigare i takt med ökad digitalisering generellt men också mer specifikt i ljuset av det nya regelverket kring EU:s nya dataskyddsförordning, GDPR.

Samtidigt har myndigheten en viktig roll i att inte stoppa nya tekniska lösningar utan snarare bejaka och att i det arbetet se sig själv som en möjliggörare. Därför bör myndigheten vid sidan av den viktiga integritetsfrågan också få ett tydligt uppdrag att uppmuntra teknikutveckling och erbjuda förutsättningar att värna integriteten i en alltmer digitaliserad värld. I stället för att rakt av säga nej bör myndighetens roll bli att också hitta lösningar och arbeta tillsammans med företag och andra. Myndighetens uppdrag bör utvecklas till att mer än i dag vara också av en rådgivande karaktär.

Testbäddar

Även den bästa nya tekniken behöver testas och många nya idéer uppstår i samband med praktiska experiment. Att se över regelverk och lagar är en viktig pusselbit för att åstadkomma ett mer tillåtande, öppet och innovativt klimat. Samtidigt kommer vi aldrig kunna skapa optimala testmiljöer av hela samhället. En del projekt är av sin natur bättre lämpade i mindre och avgränsade miljöer. Därför bör lagar, regler och offentliga myndigheter utformas och agera i syfte att underlätta och skapa förutsättningar för detta.

Var företag väljer att förlägga sina investeringar och forskningsanläggningar och anställa personal är starkt kopplat till förutsättningar och konkurrenskraft. Vi behöver generellt en mer teknikneutral lagstiftning som möjliggör utveckling och innovation för att Sverige inte ska riskera att halka efter. Det går inte att politiskt förutse var nästa stora tekniska utveckling kommer att ske, men vi måste bli bättre på att skapa breda ramverk inom vilka den ska kunna ske.

Därför bör det beredas möjlighet att inom ramen för vissa avgränsade områden eller platser utföra tester i kontrollerade miljöer i större utsträckning än i dag. Det bör finnas enkla, förutsägbara, teknikneutrala och standardiserade förfaranden för att ansöka om möjligheten att få genomföra testbäddar. Regioner, kommuner, stadsdelar och andra avgränsade områden ska där så är lämpligt och under ordnade former kunna undantas från en del lagar och regler i syfte att testa, dokumentera och forska på nya innovativa lösningar. Många kommuner och landsting tar redan ett visst ansvar för lokala testbäddar. Det är viktigt att i ett fortsatt arbete tillvarata de goda idéer och kunskaper som redan finns runt om i landet i detta arbete.

Detta behöver inte inskränka sig till just digitala lösningar men intentionen är främst för nya tekniska lösningar inom exempelvis fintech, transporter, elanvändning, energi-effektivisering, ny miljöteknik eller uppkoppling. Arbetet bör samordnas av exempelvis Vinnova som ansvarig myndighet. Testbäddarna ska kunna genomföras med så lite byråkratiskt krångel som möjligt och regeringen, eller den myndighet regeringen bemyndigar, bör underlätta för denna typ av projekt. Det ska självklart ställas krav på ett vetenskapligt förhållningssätt, uppföljning och korrekt dokumentation. Regioner och kommuner bör aktivt kunna söka om att få vara med som pilotkommuner i olika projekt och där det är tillämpligt bör det tas i beaktande att skapa referensgrupper för liknande kommuner som inte blir pilotfall så att man kan jämföra utfall.

Skattemässig hantering av virtuella varor

För 17 år sedan var det vanligt att kunderna köpte ett datorspel och fick tillgång till alla virtuella föremål tillhörande det spelet. I dag ser situationen annorlunda ut och många spel har inbyggda mikrotransaktioner. Med mikrotransaktioner har köparen av spelet möjligheten att köpa ytterligare virtuella föremål till spelet, ofta via en inbyggd spelshop. Ett exempel på detta är att kunden köper en virtuell guldfärgad tröja till sin spelkaraktär i spelet och för detta får kunden betala 100 kronor till speltillverkaren. Mikrotransaktionerna har blivit ett sätt för speltillverkarna att finansiera sin verksamhet och fortsätta att underhålla spelen med uppdateringar.

När exempelvis information, program, spel, bilder, filmer eller musik levereras elektroniskt anses i dag inte någon leverans av vara äga rum i skattelagstiftningens mening. Virtuella varor definieras mot samma bakgrund inte som en vara utan som en elektronisk tjänst. Vinstmarginalbeskattning för begagnade varor förutsätter enligt

bedömningarna att försäljning skett av en fysisk vara. Digitaliseringen går i rasande tempo och skattelagstiftningen hänger i många delar inte med i utvecklingen.

Försäljning av virtuella varor är ett exempel på hur skattelagstiftningen behöver ses över för att tillvarata den digitala ekonomins potential för att skapa tillväxt och jobb. Ungdomar som växt upp i en digitaliserad värld och med en vilja att starta ett företag möter i dag alltför stora hinder då vår skattelagstiftning inte hänger med i utvecklingen. Regeringen bör därför tillsätta en utredning för att se över den skatterättsliga aspekten av handel med både nya och begagnade virtuella varor för att kartlägga hur vissa av dessa hinder skulle kunna tas bort.

Informations- och cybersäkerhet

Lärdomar från säkerhetsskandalen på Transportstyrelsen

En förutsättning för en god informationssäkerhet är en god informationsgång. Ansvarsfördelning och informationsgång mellan regeringen och dess myndigheter måste vara tydlig så att kriser kan förebyggas. Vid händelse av en kris måste den kunna hanteras snabbt och säkert för att minimera skadeverkningarna. Dessvärre visade säkerhetsskandalen på Transportstyrelsen som avslöjades sommaren 2017, och senare med de allvarliga brister och tillkortakommanden som uppdagades vid Svenska kraftnät liksom i Regeringskansliet att det finns uppenbara brister i denna ansvarsfördelning och informationsgång. Delar av regeringen var medvetna om risken för att säkerhetskänslig information skulle kunna spridas i ett tidigt skede. Ändå delgavs inte den informationen övriga delar av regeringen eller ledde till åtgärder i tillräcklig utsträckning. Oavsett vem som bär det exakta ansvaret för vad påvisar det inträffade stora brister. Organisation och styrning, rutiner för samverkan, hantering av säkerhetskänslig information samt rutiner generellt för krishantering måste förbättras.

För att stärka beredskapen generellt samt regeringens och myndigheters förmåga att hantera liknande händelser i framtiden måste vi dra lärdom av det som inträffat. Inför valet 2018 förespråkade därför Moderaterna att det skulle tillsättas en statlig utredning som ska utvärdera Regeringskansliets och berörda myndigheters hantering av den situation som uppstod i samband med it-skandalen vid Transportstyrelsen. Tyvärr markerade Stefan Löfven en ovilja till en sådan utredning.

Senast en sådan kommission tillsattes var just med anledning av informationshantering, den gången i samband med tsunamikatastrofen 2005. Den enskilt viktigaste rekommendationen från den kommissionen var att tillsätta en centralt placerad krisfunktion på Statsrådsberedningen, vilket alliansregeringen gjorde. Under Stefan Löfvens ledning valde den här regeringen tyvärr att ta bort krishanteringskansliet från Statsrådsberedningen.

Utöver att gå till botten med den ansvarsutkrävning som måste ske i samband med en säkerhetsskandal likt den på Transportstyrelsen är en bred granskning viktig för att kunna dra värdefulla lärdomar kring hur vi kan stärka informationssäkerheten inom Regeringskansliet samt gentemot de statliga myndigheterna. Det behövs både för det förebyggande arbetet och för att minimera skadeverkningarna om eller när en kris inträffar igen. Med utgångspunkt i en bred utvärdering av det som varit skulle en sådan utredning utarbeta framåtblickande förslag som ska stärka statens förmåga till krishantering genom att till exempel föreslå förändringar av Regeringskansliets organisation.

I Thomas Bulls rapport ”Granskning av Transportstyrelsens upphandling av it-drift” behandlas vikten av säkerhetsskydd, informations säkerhet och it-säkerhet (att likställa med cybersäkerhet) utförligt, med slutsatsen att svenska myndigheter sedan många år brister på dessa områden. Svenska myndigheters säkerhetsarbete har generellt inte hållit jämna steg med digitaliseringen och det är därför viktigt att det finns en tydlig ledning i det arbetet. Regeringen bör därför ta ledningen för att på ett operativt sätt stödja myndigheters säkerhetsarbete. Vikten av att värna den personliga integriteten och andra intressen som skyddas av offentlighets- och sekretesslagen är stor och statens egna myndigheters arbete kring detta måste förbättras.

Fortbildningskrav inom informationssäkerhet

Den offentliga sektorns ansvar gentemot medborgarna att upprätthålla sekretess och den personliga integriteten är stort. Skandalen på Transportstyrelsen sommaren 2017 visade vilka farliga följder en bristande informationshantering kan få. När justitierådet Thomas Bull presenterade sin granskning av Transportstyrelsens hantering var en av slutsatserna att situationen uppstått som en följd av ett kraftigt eftersatt arbete med informations säkerhet samt en bristfällig kunskap om vilka viktiga uppgifter myndigheten har i sitt förvar och hur de ska hanteras.

Ska vi klara omställningen till ett digitalt samhälle krävs en tydlig kompetensförsörjning och utveckling av ledningen inom den offentliga sektorn. Därför bör ett fortbildningskrav för personer på ledande platser inom den offentliga sektorn införas. Digitaliseringen innebär ett allmänt krav på effektivisering och modernisering inom den svenska förvaltningen och i detta ryms en stärkt kunskap och medvetenhet om hur informationssäkerheten ska förbättras.

Åtgärda kompetensbristen inom informations- och cybersäkerhet

Kompetensförsörjningen är en av digitaliseringens stora utmaningar, så även inom säkerhetsområdet. I Riksrevisionens rapport ”Informationssäkerhetsarbete på nio myndigheter” som granskat informationssäkerheten på nio svenska myndigheter nådde ingen av myndigheterna upp i godkänd nivå i fråga om att säkra nyckelkompetens. Myndigheternas stora behov av relevant kompetens i kombination med den stora bristen på sådan generellt i Sverige är en situation som måste adresseras akut.

Estland arbetar brett i samhället med cybersäkerhetsfrågor där representanter för både försvarsmakten, myndigheter och näringsliv samverkar tätt. Till denna samverkan kan även universitet och högskolor läggas i syfte att ta ett heltäckande grepp kring kompetensbristen. Även i England görs stora satsningar på utbildningar inom cybersäkerhet i syfte att förbereda studenter för både näringsliv och fortsatta studier. Här måste Sverige ta efter. Det är därför positivt att det, efter att Moderaterna påpekat bristerna under en längre tid, äntligen börjar hända något och att regeringen nu arbetar med ett nationellt center för cybersäkerhet. Moderaterna ser också positivt på att försvaret nu utbildar cybersoldater som ska stärka upp både försvarets och andra myndigheters cyberkompetens. Något som Moderaterna också påtalat under en längre tid varit nödvändigt.

De övriga utbildningar i cybersäkerhet som erbjuds i Sverige är attraktiva men täcks till stor del av utländska studenter som vid avslutade studier ofta vänder hemåt. Till det senaste årets programstart upptogs två tredjedelar av de 800 erbjudna platserna av icke-EU-medborgare. Fall där länder har försökt betala sig förbi den reguljära

ansökningsprocessen har också förekommit. Även om det självfallet inte tillåts påvisa försöket både intresset för svenska utbildningar och problematiken.

Lyckas vi inte utbilda fler som vill arbeta i Sverige efter studierna blir kompetensbristen svår att åtgärda, oavsett hur många utbildningsplatser som skapas. Det är viktigt att uppmuntra ansökningar till befintliga utbildningar inom cybersäkerhet på svenska universitet och högskolor men det handlar också om att svenska studenters grundkunskaper måste förbättras så att de står sig i konkurrensen. Det arbetet måste inledas i tidiga skolår genom att väcka fler elevers nyfikenhet för och kunskap i relevanta ämnen.

Givet det faktum att majoriteten av utbildningsplatserna går till icke-EU-medborgare som inte stannar i Sverige bör fler vägar för att säkra den svenska kompetensförsörjningen övervägas. Ytterst får kompetensbristen inverkan på rikets säkerhet om vi inte kan garantera en robust personalförsörjning inom cybersäkerhet. De utländska studenterna betalar visserligen en avgift för sina studier, men efter avslutad utbildning vänder de ofta hemåt och kompetensen försvinner därmed ur landet.

Svenska studenter kan ha svårt att konkurrera med studenter med betyg från många andra länder. I flera länder i Afrika samt även i Indien bedöms betygsfusket vara utbrett. Effekterna är dels att svenska studenter får än svårare att konkurrera och att studenternas kunskapsnivå polariseras, där elitstudenter antas tack vare sina toppbetyg samtidigt som studenter som fuskat sig in har svårt att hänga med i undervisningen. Risken för avhopp ökar också i och med detta vilket i vissa fall kan leda till att utbildningarna i praktiken står halvtomma, trots det hårda söktrycket. I kombination med förslag om talangvisum och andra åtgärder för att få kompetens att stanna i Sverige kan fördelningen och behörighetskraven på dessa utbildningar ses över.

Digital infrastruktur

Växla upp tempot kring 5G

Företag och nya innovationer kan inte fullt ut utvecklas om den tekniska nivån i vår uppkoppling inte uppdateras. Politiken har därför ett stort ansvar för en påskyndad utbyggnad av fiber och för att driva på utvecklingen av 5G. Moderaterna vill därför växla upp tempot för att snarast möjligt få en europeisk infrastruktur för 5G på plats med målet om en fullvärdig digital inre marknad.

Utbyggnaden av 5G kommer att vara avgörande för att möta behovet av högre överföringshastigheter, större datamängder och bättre kvalitet för mobila enheter. Det är också en förutsättning för "Internet of Things" (IOT) där alltfler enheter och produkter kommer att kräva uppkoppling. Alltifrån smarta kylskåp till självkörande bilar, elnät och trygghetslarm är exempel på en utveckling som är beroende av ett framtida 5G-nät, liksom tjänstesektorn, finanssektorn och samhällsekonomin i stort. Experter bedömer att ingen teknik kan koppla upp och koppla samman allt och alla som 5G, och Sverige behöver därför vara fortsatt drivande i den europeiska harmoniseringen av frekvenser för 5G och 5G-utbyggnad.

Spektrumharmonisering kan liknas vid en telefonlinje; för att den ska göra någon nytta måste linjen knyta samman två telefoner. På samma sätt måste tekniken för 5G verka inom samma frekvensbredd för att dataöverföringen ska kunna sammanföras mellan två enheter. Utformningen av spektrumharmonisering måste därför hanteras på ett gränsöverskridande plan genom långa och harmoniserade licenstider om minst 20 år eller längre, samt koordinerade auktionsförfaranden. En frekvenstilldelning som inte är

harmoniserad med övriga Europa är i praktiken värdelös. Därför är arbetet med frekvensharmonisering inom EU direkt avgörande för utvecklingen av 5G.

Moderaterna vill att Sverige ska verka för att en gemensam europeisk infrastruktur för 5G finns på plats tidigt 2020, med målet om en fullvärdig digital inre marknad.

Den kanske enskilt viktigaste funktionen inom EU är den inre marknaden. Uppkoppling och 5G är nästa nödvändiga steg för en digital inre marknad, vilket kommer underlätta och främja handeln, utbytet av tjänster över gränser och sammankopplingen av människor inom Europa.

EU-kommissionens mål är ett europeiskt gigabitsamhälle där tillgången till och användningen av nät med mycket hög kapacitet möjliggör en utbredd användning av produkter, tjänster och applikationer på den digitala inre marknaden. Visionen är avsedd att förverkligas med hjälp av tre strategiska mål fram till 2025. När det gäller europeisk tillväxt och sysselsättning identifieras möjlighet till gigabitanslutning för platser som är drivande i den socioekonomiska utvecklingen. För Europas konkurrenskraft pekas 5G-täckning för alla tätortsområden och alla större marktransportleder ut som avgörande. För Europas sammanhållning gäller tillgång för alla europeiska hushåll till internet som erbjuder minst 100 Mbit/s.

Andra delar av världen som Sydkorea, Kina, Japan och USA har kommit betydligt längre mot ett brett användande av 5G och det är viktigt för Europas konkurrenskraft som region att utbyggnaden av 5G inte drar ut ytterligare på tiden här. I Sydkorea finns en drivkraft att vara först med den senaste tekniken och det är viktigt att denna drivkraft också genomsyrar det europeiska arbetet.

Utöver att vara pådrivande i den europeiska utvecklingen måste vi göra vad vi kan också ur ett nationellt perspektiv för att främja utbyggnaden i Sverige. PTS tog i en förstudie ett första steg mot en framtida tilldelning av frekvenser för 5G. Förstudien var ett inledande arbete med att tilldela utrymme i de breda frekvensblocken 3,4–3,8 GHz och i 24,25–26,5 GHz och i mars 2020 kommer auktionen om tilldelning hållas. Det är ett bra inledande arbete för ett Sverige som en del av det europeiska gigabitsamhället. Vidare är frekvenserna i 700-bandet en del av EU:s handlingsplan för 5G och är planerade att vara tilldelade i de flesta medlemsstater år 2020.

700-bandet har ansetts vara särskilt lämpligt för utbyggnad av mobilt bredband i glesbygd. I Sverige auktionerades frekvensbredden ut i december 2018. 700 MHz-bandet har tillsammans med frekvenserna 3,4–3,8 GHz och 24,25–26,5 GHz angetts som pionjärband för 5G. Det är av stor vikt att PTS fortsätter arbetet med auktionsförfarandet av dessa. Siktet bör därför vara inställt på att möjliggöra en storskalig introduktion och kommersiellt användande av 5G i Sverige tidigt år 2020.

5G kommer inte minst att byggas på spektrum i de högre frekvensspannen, vilket är ett mått på våglängden. Ju kortare våg, desto snabbare hastighet. Däremot blir både räckvidd och penetrationsförmåga lidande ju kortare vågen är och för 5G innebär det att en förtätning av mobilmaster måste ske. Förtätningen ställer krav på en anpassad lagstiftning och tillståndsgivning och Moderaterna är beredda att både på förhand och under utvecklingens gång arbeta för en förenklad process som driver på utvecklingen i den takt som krävs.

De attraktiva frekvensutrymmena för 5G är viktiga. PTS måste därför vid tilldelning säkerställa effektiv spektrumanvändning genom licenstagare på minst 25 år och marknadsmässiga villkor för vidareförsäljning, byte och delning av spektrum.

Förkorta Trafikverkets handläggningstider för ledningsrättsärenden

Innan och parallellt med utbyggnaden av 5G finns en rad lågt hängande frukter för att hela Sverige ska få en god uppkoppling utifrån dagens standard. Fiberutbyggnaden är en central del för att nå det uppsatta bredbandsmålet om tillgång till snabbt bredband i hela Sverige år 2025. I glesbygd är fiberutbyggnaden extra viktig. Från statligt håll krävs små insatser då marknaden sköter utbyggnaden på ett tillfredsställande sätt.

I storstadsområden och i tätorter är fibertäckningen god. Det går däremot trögt med utbyggnaden på landsbygden. Digitaliseringsrådet konstaterade i sin lägesbild 2019 av digital infrastruktur att utbyggnaden på landsbygden är kostnadskrävande och släpar efter på grund av långa grävavstånd och få abonnenter som driver upp kostnaden. Stora grupper på landsbygden väljer också att tacka nej till att betala marknadsmässigt pris för en bredbandsuppkoppling, något som bromsar digitaliseringen och riskerar att skapa utanförskap.

Ett ytterligare problem beror på att regeringens egen myndighet Trafikverket har blivit en flaskhals där långa handläggningstider och köer för ärendehantering orsakar stora förseningar. I april 2018 fanns närmare 3 000 ärenden i kö gällande tillstånd enligt väglagen, varav cirka 80 procent uppges utgöra bredbandsärenden.

För all bredbandsutbyggnad som inte görs i vägnätet är den lagstadgade tiden för handläggning två månader. Trafikverket som ansvarar för att ge tillstånd för bredbandsutbyggnad i vägnätet har dock mildare krav på sig och omfattas av det lagstadgade kravet att besked om tillstånd eller avslag ska ges inom fyra månader.

Trafikverket har av regeringen fått i uppdrag att korta handläggningstiderna. För att aktörerna ska kunna planera sin infrastrukturutbyggnad och bidra till att Sverige når bredbandsmålet måste förutsättningarna vara tydliga och handläggningstiderna kortas. Regeringens egen myndighet bör vara det sista som står i vägen för den uppsatta målsättningen.

Moderaterna kommer prioritera utbyggnaden av fibernätet och ett viktigt steg mot detta är att prioritera förkortning och förenkling av Trafikverkets handläggningstider för ledningsrättsärenden. Det är därför viktigt att uppdraget följs upp och att eventuella brister uppmärksammas.

Stadsnät och lokaliseringsprincipen samt fibernät i statlig ägo

På flera platser i landet har det uppmärksamrats att kommunallagens lokaliseringsprincip sätter käppar i hjulet för de kommunala stadsnät som vill erbjuda fiberlösningar till de som bor på andra sidan en kommungräns. Kommunala bolag får bara ha verksamhet i den egna kommunen enligt lokaliseringsprincipen. Om kommuner vill och tillåter bolag att bygga ut fiber över kommungränserna bör inte lagstiftningen försvåra för detta eftersom fiberutbyggnad är en prioriterad fråga för samhället.

Moderaterna anser att lokaliseringsprincipen inte ska stå i vägen för att bygga bredband över kommungränser i de fall då det är den samhällsekonomiskt bästa lösningen. För att lösa det och underlätta för alla att få tillgång till bredband vill vi göra nödvändiga justeringar i kommunallagen.

För största möjliga samhällsnytta är det viktigt att främja konkurrens för att de mest effektiva lösningarna inom it-området ska uppnås. Det handlar om att göra en god avvägning mellan vilket ansvar den offentliga respektive den privata sektorn har. Det måste vara tydligt hur gränsdragningen mellan stadsnät och kommersiella aktörers nät

bör se ut. Syftet är att underlätta en kostnadseffektiv utbyggnad av höghastighetsbroadband till så låg kostnad som möjligt för såväl konsumenter som skattekollektivet.

Trafikverket, Svenska kraftnät och ett antal ytterligare statliga aktörer har fibernätverk som sträcker sig över Sverige. De används i huvudsak för att styra järnvägs- och kraftledningsanläggningar. Delar av dessa fibernät är i dagsläget inte fullt utnyttjade, vilket innebär att redan befintliga anläggningar skulle kunna bidra till att uppnå målet om tillgång till broadband. Dessutom skulle en mer driftssäker nätverksstruktur skapas om dessa fibernät sammankopplades. Av denna anledning bör de olika fibernäten i statlig ägo tillgängliggöras för marknaden. Det är dock centralt att nationella säkerhetsintressen ska beaktas i processen.

Direktlinje för uppkopplingsfrågor

Trafikverkets långa handläggningstider har belyst problematiken med flaskhalsar inom offentlig förvaltning som försämrar möjligheten till en bättre och bredare uppkoppling. Utöver problemet med Trafikverket är stadsnäten och lokaliseringsprincipen ett exempel på hur lagstiftarens avsikt kan ha varit god, men som i och med teknikens utveckling blivit ett hinder som i slutändan drabbar konsumenter och medborgare.

Marknaden kan i stor utsträckning sköta utbyggnaden av uppkoppling, samtidigt som staten måste undanröja de ibland små men viktiga hindren som finns på vägen. Därför vill Moderaterna införa en direkt väg för uppkopplingsutbyggande aktörer rakt in till Näringsdepartementet och relevanta beslutsfattare. Syftet är att de rapporterade problemen ska lösas så snabbt som möjligt och att marknaden ska bistås med de underlättande stödinsatser som situationen kräver.

Denna dialog måste vara öppen för alla aktörer som ägnar sig åt att bygga ut uppkopplingen i Sverige. Från fiber till 5G måste lösningarna stå i fokus.

Jessika Roswall (M)

Lars Hjalmered (M)

Kristina Axén Olin (M)

Mats Green (M)

Camilla Waltersson Grönvall (M)